

Sukupuolinäkökulma ja intersektionaalisuus: 11–14-vuotiaiden poikien maskuliinisuudet koulussa

Maskuliinisuudet ovat olleet huolenaiheena monissa yhteiskunnissa reilusti yli kahden vuosikymmenen ajan. Erityistä huolta ovat aiheuttaneet poikien tyttöjä heikompi koulumenestys, sitoutumattomuus koulutyöhön ja taipumus väkivaltaisuuteen (Arnesen, Lahelma & Öhrn 2008; Janssen 2015). Suomessa väkivallan uhan, fyysisyyden, materiaalisuuden ja maskuliinisuuden performoimisen on todettu olevan poikien strategisia keinoja saada arvostusta ja vaikuttaa valtasuhteisiin koulussa (Manninen, Huuki & Sunnari 2011). Maskuliinisuudet ovat kuitenkin muutoksessa Suomessa, kuten monissa muissakin yhteiskunnissa. Suomessa esimerkiksi ongelmallinen humalajuominen on joiltakin osin vähentynyt (Törrönen & Roumeliotis 2014), ja myös hegemonisiin maskuliinisuuksiin liittyvät valtasuhteet ovat muuttuneet (Hearn 2015). Joidenkin tutkimusten mukaan ”homohysterialle” rakentuva maskuliinisuus on väistymässä ei-homofobisen ”inklusiivisen maskuliinisuuden” tieltä (Anderson 2009). Edistyksestä viestivät havainnot eivät kuitenkaan kerro koko totuutta. Lukuisissa tutkimuksissa joko ei ole saatu tukea teorialle inklusiivisesta maskuliinisuudesta tai on todettu homofobian säilyneen, vaikka maskuliinisuudet ovatkin muuttuneet (Kjaran & Lehtonen 2017). Binäärisissä maskuliinisuuskäsityksissä jää huomioimatta maskuliinisuuksien moninaisuus.

Andersonin teoria inklusiivisesta maskuliinisuudesta pohjaa pääosin yliopistoikäisten, keskiluokkaisten, valkoisten britti- ja amerikkalaismiesten tutkimukseen. Rodullistaminen, etnistäminen, ikä, yhteiskuntaluokka, paikka sekä globaalin pohjoisen ja globaalin etelän väliset erot kuitenkin vaikuttavat valtasuhteisiin – ja tuottavat sukupuolten välisten suhteiden kanssa risteytyessään erityisiä ja erilaisia maskuliinisuuksien muotoja. Sosiaaliset kategoriat eivät ole erillisiä, vaan ne vaikuttavat toinen toisiinsa, ja siten myös maskuliinisuudet ovat heterogeenisiä. Niiden muotoja tietyssä ympäristössä tai tietyssä ajassa ei voi ennakoida. Maskuliinista kehoa voidaan käyttää hegemonisten ja heteronormatiivisten maskuliinisuuksien ilmaisemiseen, uusintamiseen tai haastamiseen. Yhä useammat tutkijat ovat ottaneet avukseen intersektionaalisuuden käsitteen pohtiessaan monimutkaisia sosiaalisia prosesseja ja valtasuhteita, jotka vaikuttavat nuorten maskuliinisuuksien muodostumiseen. Intersektionaalinen lähestymistapa kiinnittää huomion siihen, että ihmisen positioon vaikuttavat samanaikaisesti

monet sosiaaliset kategorisoinnit, kuten sukupuoli, yhteiskuntaluokka, seksuaalisuus ja rotu (Collins & Bilge 2016; Crenshaw 1989). Vaikka päähuomio olisikin yhdessä sosiaalisessa kategoriassa, kuten maskuliinisuudessa, sen keskeisyyttä haastavat risteämät muiden kategorioiden kanssa (Collins & Bilge 2016). Maskuliinisuuksien on toistuvasti osoitettu olevan rodullistettuja (Mac an Ghail & Haywood 2014) ja moniulotteisia (Mellström 2014) kaikkialla maailmassa.

Maskuliinisuuden kokonaisvaltainen analysointi edellyttää, että poikien asemoinnin lisäksi kiinnitetään huomiota myös poikien kuvitelmiin maskuliinisuudesta. Kuvitelmat ovat itsessään merkityksellisiä, ja ne myös vaikuttavat siihen, miten lapsia kohdellaan, miten he näkevät itsensä (Layne 2016) ja miten he neuvottelevat jokapäiväisiä sosiaalisia järjestyksiä – sitä, kenen maskuliinisuus tuottaa kunnioitusta, arvostusta tai vähättelyä (Tolonen 2017). Tässä kirjoituksessa annetaan intersektionaalisia näkökulmia maskuliinisuuden tutkimiseen ja siihen, miten pojat osallistuvat performatiivisesti tarinoiden rakentamiseen sukupuolesta.

Aineisto ja menetelmä

Syvennymme maskuliinisuuden tuottamisen ja kerronnan tapoihin kolmessa ryhmähaastattelussa (n=10), jotka on toteutettu 7.-luokkalaisten poikien ja tyttöjen kanssa eräässä helsinkiläisessä koulussa. Nämä haastattelut ovat osa Masculinities in New Times: 11–14-year-olds in Helsinki schools (2017–2018) -hankkeen aineistoa, johon kuuluu kolmen helsinkiläiskoulun 6.–8.-luokkalaisten poikien ja tyttöjen ryhmä- ja yksilöhaastatteluja¹. Muun maskuliinisuuksia koskevan tutkimuskeskustelun ohella hankkeen taustalla on 1990- ja 2000-lukujen taitteessa Isossa-Britanniassa toteutettu tutkimus Young masculinities (Frosh, Phoenix & Pattman 2002), jonka menetelmälliset valinnat ovat ohjanneet myös tämän hankkeen ikäryhmään, haastattelumuotoihin ja haastattelurunkoon liittyviä rajoituksia.

Tutkimukseen valittiin mukaan kolme kouluajoiden oppilaiden etniset ja luokkataustat erosivat toisistaan. Tässä kirjoituksessa tarkasteltavat ryhmähaastattelut toteutettiin pääkaupunkiseudun vauraalla asuinalueella sijaitsevassa koulussa, jonka oppilaat olivat lähes yksinomaan valkoisia suomalaisia. Haastatteluista yksi on neljän pojan ryhmähaastattelu, toinen kahden tytön ja kahden pojan ryhmähaastattelu ja kolmas kahden pojan ryhmähaastattelu. Haastateltavista viisi oli 12-vuotiaita ja viisi 13-vuotiaita.² Osallistujat valikoituivat ryhmiin osin omien mieltymystensä (esim. kaverisuhteiden) mukaisesti, osin opettajan ohjaamina.

Ryhmähaastattelujen tavoitteena oli kerätä kollektiivisesti tuotettua puhetta sukupuolen ja

maskuliinisuuden merkityksistä sekä poikana (ja tyttönä) olemisesta koulussa ja nuorten elämässä. Ennalta suunniteltuja keskusteluteemoja olivat muiden muassa koulu ja sen sosiaaliset hierarkiat, vapaa-aika ja harrastukset, kaverisuhteet, (moni)etnisyys, tyttöjen ja poikien erot sekä perhe, ja ryhmät erosivat toisistaan siinä, kuinka paljon keskustelua kustakin temasta syntyi. Tutkimushanke on toteutettu hyvää tieteellistä käytäntöä seuraten, ja se on saanut puoltavan lausunnon Helsingin yliopiston ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin toimikunnalta sekä tutkimusluvut Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimialalta, tutkimukseen osallistuneiden koulujen rehtoreilta ja haastateltujen oppilaiden vanhemmilta. Kaikki tässä tekstissä mainitut erisnimet ovat pseudonyymejä.

Tutkimukseemme suhtauduttiin koulussa pääosin myönteisesti. Osa oppilaista reagoi teemaan varsinkin aluksi vitsaillen, ja tyttöjen rekrytointi maskuliinisuutta käsittelevään tutkimukseen oli haastavaa, kuten muissakin kouluissa. Valtaosin valkoisessa koulussa monietnisyys oli monille vaikea keskusteluteema, sillä arkista kokemusta etnisestä moninaisuudesta ja käsitteitä sen ymmärtämiseen oli usein vain vähän. Useimmissa tapauksissa pojat ja tytöt paneutuivat keskusteluun vakavissaan ja jälkikäteen kysyttäessä kertoivat pitäneensä haastatteluteemoja mielekkäinä ja arvostavansa sitä, että heidän mielipidettään kysyttiin. Ryhmähaastattelut olivat kuitenkin luonteeltaan varsin erilaisia. Neljän pojan ryhmähaastattelussa vitsailu ja haastattelutilanteen karnevalisointi toimivat keinoina selviytyä suosiohierarkian kannalta potentiaalisen riskialttiista haastattelutilanteesta. Kahden pojan ja kahden tytön ryhmähaastattelussa vältettiin absoluuttisia kategorisointeja, mutta sukupuoli järjesti vuorovaikutusta. Kahden pojan ryhmähaastattelussa performoitiin maskuliinisuutta kuten kaikissa haastatteluissa, mutta siinä avautui myös mahdollisuuksia kriittisiin kannanottoihin.

Ensimmäisen ryhmähaastattelun analysointi aloitettiin lukemalla koko haastattelu yhdessä ääneen rivi kerrallaan. Kukin rivi analysoitiin, ja analyysin perusteella ennakoitiin tulevaa sisältöä. Menetelmä perustuu Martine Burgosin (1991) Paul Ricœurin narratologian pohjalta kehittämään lähestymistapaan, jonka mukaan tarinoiden alut ovat aina hankalia, koska kertojan on yritettävä nivoa heterogeenista aineistoa kertomuksiksi. Burgosin mukaan tarinoiden alussa on usein ristiriitoja, joita kertojat eivät välttämättä edes tiedosta. Alussa ilmenevät myös kertomusten kantavat elementit sekä se, millaisen subjektiposition kertoja ottaa suhteessa siihen, mistä kerrotaan. Burgos pitää siksi hyvänä menetelmänä rivi riviltä etenevää narratologista analyysia. Menetelmää käytettiin sekä tutkijan kysymysten että osallistujien vastausten ja kommenttien analysoinnissa. Lähtökohtana oli, että sosiaalinen vuorovaikutus rakentuu kollektiivisesti niin, että esitetyt kommentit ja kysymykset tuottavat tietynlaisia

vastausmahdollisuuksia ja tietynlaisia uusia kertomuksia (Frosh ym. 2002). Kertomuksen sisällön ennakoiminen auttoi tunnistamaan ja pohtimaan omia etukäteisarvioita tarinan etenemisestä ja välttämään joidenkin merkitysten tai epäselvien kohtien sivuuttamista (Wengraf 2001).

Toinen haastattelu luettiin ensimmäisestä poiketen erikseen, ja tämän jälkeen keskusteltiin löydettyistä teemoista ja siitä, miten ne ilmenivät litteraatiossa. Kolmas haastattelu luettiin taas ääneen. Tulkinnoista keskusteltiin yhdessä, mutta aikaa vievän rivi riviltä etenemisen sijaan käsiteltiin laajempia kokonaisuuksia. Keskusteluissa nousi esiin intersektionaalisia kysymyksiä, joista seuraavassa käsittelemme sukupuoli-erojen essentialisointia eli sukupuolten mieltämistä perusolemukseltaan muuttumattomiksi uudessa koulussa sekä poikien ja tyttöjen kokemusta monietnisyydestä omalle arjelleen vieraana asiana.

(Sukupuoli)erojen essentialisoiminen ja vastadiskurssit

Intersektionaalisten erojen muokkaamat sosiaaliset järjestykset syntyvät tilallisten reunaehtojen ympäröiminä ja paikallisesti neuvoteltuina (Tolonen 2017). Tässä aineistossa tärkeä (koulu)tilaan, luokka-astejärjestykseen ja ikään liittyvä sekä haastattelusisältöjä muokkaava reunaehto oli haastateltavien asema koulun uusina 7.-luokkalaisina. Sen myötä heidän oli välttämätöntä hakea ja neuvotella asemiaan koulun hierarkiassa. Hyväksyttävää maskuliinisuuden muotoja uudelleen neuvoteltiin ja määriteltiin niin oppilaiden suhteissa opettajiin, poikien suhteissa tyttöihin kuin poikien keskinäisissä suhteissakin.

Tutkimukset ovat osoittaneet, että sukupuoli-erojen essentialisointi on sekä poikien että tyttöjen keskuudessa yleistä (Wardman 2017). Essentialistinen ajattelu näyttäisi toimivan performatiivisen sukupuolen ylläpitäjänä ja käyttövoimana, koska pojat ja tytöt performatoivat sukupuolta eri tavoin eri paikoissa ja eri aikoina. Lahelman (2014) mukaan koulutuksen tasa-arvon diskurssit eivät ole tuottaneet tulosta Suomessa, koska pojat ja tytöt luokitellaan yhä ikään kuin eri lajien edustajiksi. Diskurssit ja arjen käytänteet ovat siis ristiriidassa. Ristiriita tuli selvästi esiin tätä tutkimusta varten haastateltujen poikien kertomuksissa. Kysyttäessä sukupuolen merkityksestä tytöille, pojille tai ystävyys-suhteille haastateltavat vastasivat usein, ettei sillä ole merkitystä. He myös käyttivät sukupuolten tasa-arvoa korostavia diskursseja. Kuitenkin toisissa yhteyksissä tyttöjen ja poikien samanlaisuus kiellettiin ja sukupuoli-eroista tuotettiin varsin essentialistinen kuva. Seuraava katkelma on neljän pojan ryhmähaastattelusta. Pojat tuottavat maskuliinisuutta

hyvin yleisellä ja tehokkaalla tavalla eli performatiivisesti vitsailun kautta. Kanssakäymisestä näkyy, että nokkela sanailu tuntuu pojista luontevalta (Martino & Ingrey 2016):

MP: Okei. Onks pojat ja tytöt samanlaisii?

Elmeri: Ei, me ollaan parempia kaikessa.

Jaakko: Meis on enemmän vettä hei. [Daniel: Nii.]

MP: Te ootte parempii kaikessa?

Daniel: Meis on enemmän vettä.

MP: Teis on enemmän vettä, joo, mitäs muuta?

Daniel: Pojilla on taikasauva. [naurua]

Jaakko: Miks sun piti käyttää nimee taikasauva?

Vaikka sananvaihto on tarkoitettu kepeäksi, se paljastaa kolme huomionarvoista seikkaa. Ensimmäinen on se, että Elmeri vastaa aluksi poikien olevan parempia kaikessa. Tämän jälkeen mainitaan fysiologiset erot, mutta ensimmäinen yliolkainen kommentti on vertaileva ja absolutistinen ja asettaa pojat valtasuhteissa ylempiarvoiseen asemaan. Toinen seikka on, että lyhyessä katkelmassa kaikki pojat yhtä lukuun ottamatta lähtevät sanailun kautta mukaan ”tuottamaan poikaa”, ja kolmas se, miten pojat implisiittisesti ottavat yhteisellä naurullaan hallitsevan aseman suhteessa naispuoliseen haastattelijaan.

Kun haastatteliija hetkeä myöhemmin palaa väitteeseen poikien paremmuudesta kaikissa asioissa, Elmeri täsmentää: ”No siis kyllähän, me ollaan parempii urheilussa, sit me ollaan parempii johtajia, meillä on parempi koordinaatiokyky. Siis ollaan aika mones asiassa parempia.” Elmeri ja Daniel toteavat, että naiset ovat parempia synnyttämään ja että naiset ”tykkää enemmän juoruilla”. Kun haastatteliija jatkaa aiheesta ja vastustaa ajatusta poikien paremmuudesta, Elmeri pitää kiinni väitteestään toteamalla ”...kyllähän se nyt on ihan selvää et miehet on paljon fyysisempiä, niillä on paljon enemmän on ehkä sitä tahdonvoimaa ja halua...” Haastatteliija jatkaa vielä, mutta Elmeri lopettaa keskustelun tästä aiheesta vitsiksi tarkoitettulla toteamuksella, joka uusintaa heteronormatiivisia ja heteroseksuaalisia olettamia ja samalla asettaa pojat hegemoniseen asemaan suhteessa tyttöihin yleensä ja naispuoliseen haastattelijaan erityisesti. Samalla käy selväksi se, että kertomukset rakentuvat kollektiivisesti niin muiden poikien kuin naispuolisen haastattelijan kanssa:

MP: No mites tytöt sit, onks ne kiinnostuneit jotenkin eri asioista vai?

Daniel: On aika paljon.

Elmeri: No joo, aika paljonkin. Taikasauvoista. [nauraa]

Vaikka osa poikien sukupuoleen liittyvästä kerronnasta vaikuttaa kovin kuluneelta ja tutulta, ilmentää se myös heidän edustamaansa sukupolvea: esiin nousevat tasa-arvodiskurssit ja ymmärrys siitä, että sukupuolijako ei ole binäärinen. Esimerkiksi kahden pojan yhteishaastattelussa Valtteri teilaajaksi ajatuksen siitä, että olisi asioita, joita tekevät vain joko tytöt tai pojat:

Valtteri: Ei tietenkään oo semmosia (asioita) joita vaan jompikumpi tekee koska, nykyään on kaikenlaisia outoja ihmisiä, jotka voi olla vaikka tuoleja sukupuoleltaan että, ei oo myöskään mitään asioita mitä pelkästään tuolit tekee että kyl joku muukin ihminen voi tehdä samoja juttuja kuin tuolit.

Sukupuolen rinnastaminen tuoleihin tuottaa vaikutelman, että Valtteri uskoo sukupuolen olevan vapaasti valittavissa, eli ettei biologia määrää sitä essentialistisesti. Katkelma kertoo perinteisten sukupuolikäsitysten vastustamisesta ja siihen liittyvästä toimijuudesta.

Etnisyydellä ei merkitystä?

Näiden ryhmähaastattelujen ympäristönä ollut koulu oli varsin homogeenisesti valkoinen ja suomalainen. Harrastukset tarjosivat osalle haastateltavista ympäristön, jossa syntyi kontakteja myös erilaisista taustoista olevien nuorten kanssa, mutta nämä kontaktit harvoin riittivät herättämään syvempiä etnisyyteen liittyviä pohdintoja. Monikulttuurisuus tai -etnisyys olikin useimmille etäinen teema, joten myös erilaisten taustojen merkitysten pohdinta oli haastavaa. Ryhmähaastatteluissa suomalaisuudesta poikkeavista taustoista puhuttiin ”kivana juttuna”, tuotiin esiin, että ”taustalla ei ole väliä” ja paheksuttiin syrjintää ja rasismia. Poikien ja tyttöjen puhetoissa siis korostuivat erilaisuuden hyväksyminen ja suvaitsevaisuus, mutta kontaktien ja etnisten erojen käsitteellistämiseen liittyvän sanaston puute tarkoitti että pohdinta jäi pinnalliseksi. Samalla haastatteluissa valkoinen suomalaisuus näyttäytyi itsestään selvästi koulun normina ja siitä poikkeavat taustat harvinaisina poikkeuksina. Käsitteet ”erilaisuudesta” konkretisoituivat muutamien koulun oppilaiden käyttämässä hijabissa ja siinä, että jotkut oppilaat osallistuivat muulle kuin evankelisluterilaisen uskonnon tunnille.

Haastateltavien etuoikeutetusta asemasta valkoisina suomalaisina kertoo toistuva kuvitelma siitä, että eroilla ”ei ole väliä”. Erojen merkitysten väheksyntä käy ilmi myös seuraavasta esimerkistä,

jossa ryhmässä on juuri yksimielisesti todettu, että etnisellä taustalla ”ei ole väliä”, minkä jälkeen Elmeri kertoo esimerkin urheiluharrastuksessaan ilmenevästä rasismista, jonka hän kuitenkin kehystää itselleen vähämerkityksiseksi asiaksi:

MP: Ootteks te koskaan törmänny semmoseen et kohdeltais eri tavalla ihmisiä jotka on jostain muualta kun.

Elmeri: Joo.

MP: Okei, missä?

Elmeri: No kun meillä on yks semmonen tummaihonen hyökkääjä. Se on tosi kova juokseen, niin sille aina huudetaan kaikkee että, mee varasteleen pyöriä ja sitten, kaikkee muuta tällstä vähän rasistista.

MP: Okei, siis huutelee jotkut vastustajat vai?

Elmeri: Vastustajat ja sitten huutelee jotkut vanhemmat.

MP: Vanhemmat, oikeesti?

Elmeri: Joo ja sitä heitetään joskus koulussa, aina heitetään välillä banaanilla ja [naurahtaa] muuta tällstä.

MP: Just joo. Onks se teiän, valmentaja tai joku sanonu siit jotain?

Elmeri: On mut eihän se mitään auta kun, ne ei vaan kuuntele.

MP: No mitä sä ajattelet siitä?

Elmeri: Mun mielest se on vähän tyhmää mut, ei kaikkien tarvi olla kaikkien kaa kavereita.

Elmeri käsitteellistää rasistisen käytöksen rakenteellisen ilmiön sijaan yksilöiden ”tyhmyydeksi”, johon esimerkiksi valmentajalla ei ole mahdollisuuksia vaikuttaa. Yksilöllistävää tulkintaa korostaa rasismien tulkitseminen ystävyys-suhteisiin liittyväksi kysymykseksi. Elmerin kertomuksessa sukupuoli ja rodullistaminen risteävät suomalaisessa julkisessa tilassa ja synnyttävät tarinoita mustien poikien erilaisesta kohtelusta ja asemasta suhteessa valtaan. Kohderyhmän pojat (ja tytöt) pitivät valkoisuutta ja suomalaisuutta itsestäänselvyyksinä. Tästä syystä rodullistaminen ja kansalaisuus olivat näkymättömiä mutta implisiittisen performatiivisia. Tämä ilmeni selvästi esimerkiksi siinä, että pojat korostivat omiin sosiaalisiin verkostoihinsa kuulumattomien, eri etnistä ryhmää edustavien ihmisten erilaisuutta.

Johtopäätökset: intersektionaaliset erot

Edellä kuvatuissa katkelmissa esiintyneet pojat ja tytöt eivät puheenvuoroissaan nostaneet esiin intersektionaalisten erojen olemassaoloa. Silti uuden ja vanhan koulun vertailuissa oli sukupuolittuneita risteämiä ikään, paikkaan, tilaan ja implisiittisesti myös valkoihoisuuteen ja suomalaisuuteen liittyvien erojen kanssa. Esimerkiksi poikien tietämykseen tytöistä vaikuttavat heidän asemoitumisensa iän suhteen, heidän olemisen tilansa (koulu/koti Helsingissä) ja se, miten relationaalisisena he näkevät sukupuolen. Heidän tasa-arvodiskurssinsa ovat tyypillistä tälle aikakaudelle ja heidän sukupolvelleen.

Erilaisuuden painottaminen näkyi myös tarinoista, joissa pojat essentialisoivat sukupuolieroja. Osa pojista uusinsi vanhoja käsityksiä valtasuhteista: pojat konstruointiin tyttöjä ylempiarvoisiksi, ja poikien tekemät asiat normalisoitiin kerronnallisesti ja performatiivisesti. Poikien puhe kertoo sukupuolen relationaalisuudesta ja komparatiivisuudesta. Sukupuoli liittyy vahvasti valtasuhteisiin ja on keskeinen osa poikien elämää ja arkipäivän käytänteitä. Sukupuolittuneen essentialismin analysoiminen sekä poikien kokemukset uudessa koulussa ja heidän näkemyksensä monikulttuurisuudesta yhdessä valottavat sitä, miten sukupuoli risteää muiden sosiaalisten kategorioiden kanssa, kun pojat tekevät maskuliinisuutta. Ne myös kertovat siitä, miten pojat neuvottelevat ristiriitaisista tasa-arvon ja samuuden teemoista sekä essentialistisiin eroihin kietoutuneista epätasa-arvoisista valtasuhteista. Sukupuolinäkökulma on vahvasti läsnä heidän jokapäiväisissä käytännöissään.

¹ Tutkimus on toteutettu Helsingin tutkijakollegiumin ja Jane ja Aatos Erkon Säätiön rahoituksella. (KASVATUKSEN LINJAUKSEN MUKAISESTI EMME JULKAISE KIITOKSIA)

² Marja Peltola teki kaikki haastattelut suomen kielellä. Kirjoittajat analysoivat yhdessä haastattelulitteraatioiden englanninkieliset käännökset, ja Peltola tarkisti suomenkielisistä litteraatioista käännösten vastaavuuden. Litteraatiot käänsi Linda Sivander osana harjoitteluaan Helsingin yliopiston tutkijakollegiumissa.

Lähteet

Anderson, E. 2009. *Inclusive masculinity: The changing nature of masculinities*. Abingdon: Routledge.

Arnesen, A-L., Lahelma, E. & Öhm, E. 2008. Travelling discourses on gender and education: The case of boys' underachievement. *Nordisk Pedagogik* 1, 1–14.

Burgos, M. 1991. *Esitys Analysing texts -työryhmässä*. Thomas Coram Research Unit, Resources within Households Study Group. Koordinoijina J. Brannen ja G. Wilson.

Collins, P. H. & Bilge, S. 2016. *Intersectionality*. Cambridge: Polity.

- Crenshaw, K. 1989. Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. *University of Chicago Legal Forum* Vol. 1989, 139–167.
- Frosh, S., Phoenix, A. & Pattman, R. 2002. *Young masculinities: Understanding boys in contemporary society*. Basingstoke: Palgrave.
- Gross, C., Gottburgsen, A. & Phoenix, A. 2016. *Education Systems and Intersectionality*. Teoksessa A. Hadjar & C. Gross (toim.) *Education Systems and Inequalities*. Bristol: Policy.
- Hearn, J. 2015. Transnational reflections on transnational research projects on men, boys and gender relations. *Norma – Nordic Journal for Masculinities Studies* 10 (2), 86–104.
- Janssen, D. F. 2015. After Boyology, or, whence and whither Boyhood Studies? *Boyhood Studies* 8 (1), 1–14.
- Kjaran, J. I. & Lehtonen, J. 2017. Windows of opportunities: Nordic perspectives on sexual diversity in education. *International Journal of Inclusive Education*.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13603116.2017.1414319>.
 VERKKOLÄHTEEN LUKUPÄIVÄ? (Luettu xx.xx.20xx.)
- Lahelma, E. 2014. Troubling discourses on gender and education. *Educational Research* 56 (2), 171–183.
- Layne, H. 2016. ‘Contact Zones’ in Finnish (intercultural) education. University of Helsinki, Department of Teacher Education. Research Report 397.
- Mac an Ghail, M. & Haywood, C. 2014. Pakistani and Bangladeshi young men: Re-racialization, class and masculinity within the neo-liberal school. *British Journal of Sociology of Education* 35 (5), 753–776.
- Manninen, S., Huuki, T. & Sunnari, V. 2011. Earn yo’ respect! Respect in the status struggle of Finnish school boys. *Men and Masculinities* 14 (3), 335–357.
- Martino, W. & Ingrey, J. 2016. *Education and masculinities*. Teoksessa Y. J. Wong & S. R. Wester (toim.) *APA handbook of men and masculinities*. APA Handbooks in Psychology Series. Washington, DC: American Psychological Association, XXX–XXX.
- Mellström, U. 2014. Multidimensional masculinities. *Norma – Nordic Journal for Masculinity Studies* 9 (2), 81–83.
- Tolonen, T. 2017. Young people and local power geometries in Helsinki. The intertwining of social class, gender and ethnicity in public spaces. Teoksessa W. T. Pink & G. W. Noblit (toim.) *Second international handbook of urban education*. Volume 2. Springer International Handbooks of Education New York, NY: Springer, 755–774.
- Törrönen, J. & Roumeliotis, F. 2014. Masculinities of drinking as described by Swedish and Finnish age-based focus groups. *Addiction Research & Theory* 22 (2), 126–136.

Wardman, N. P. 2017. 'So you can't blame us then?' Gendered discourses of masculine irresponsibility as biologically determined and peer-pressured in upper-primary school contexts. *Gender and Education* 29 (6), 796–812.

Wengraf, T. 2001. *Qualitative research interviewing: Biographic narratives and semi-structured methods*. London: Sage.